

İki Namazı Cem' (Mezheblere göre)

HANEFÎ MEZHEBİ

Yalnızca hac zamanı Arafatta öğle ile ikindi cem'-i takdîm; Müzdelife'de de akşam ile yatsı cem'-i te'hîr edilerek kılınır. Bunlardan birincisi sünnet; ikincisi ise vacibdir. Arafattaki cem' sadece Arafat hutbesini okuyan imamın arkasında cemâ'atle kılanlar için mevzu bahistir. Çadırlarda cemâ'atle veya münferiden namaz kılanlar namazı cem' edemez; İmam Ebu Yusuf'a ve diğer üç mezhebe göre edebilirler. Müzdelifedeki cem' için cemâ'atle kılmak şart değildir; münferiden kılanlar da cem' ederler. Akşam namazı ile yatsıyı Müzdelifede cem' etmeden, akşamı yolda kılanlar, Müzdelifeye geldikten sonra iade ederler. İmam Ebu Yusuf'a göre iade etmelerine gerek yoktur. (Hanefide, bunun dışında namazları cem etmek caiz değildir.)

MÂLİKÎ MEZHEBİ

Hac: Arafat ve Müzdelifede namazları cem' etmek sünnettir. Arafatta cem', imamın arkasında namaz kılan içindir.

Sefer:

Sefer sebebiyle namazları cem' etmek câizdir. Sefer ister uzun (80 km), isterse kısa (27 km) olsun, namazı cem' etmek câizdir. Seferin karada olup, denizde olmaması lâzımdır. Sefere çıkmadan namaz cem' edilemez. (Hanefî mezhebinde olup da ihtiyaç halinde Mâlikîyi taklid ederek namazlarını cem etmek durumunda kalan bir kimse, gerek bir günlük (27 km.lik) yola, gerekse üç günlük (80 km.lik) yola gitmeye niyet etsin, takdim-tehir ederek namazlarını cem edebilir. Bu mesafeler, Mâlikî mezhebindeki sefer uzunluğu olduğu için, Hanefiler, bu mesafelerdeki seferlerinde namazlarını cem ederken, kısaltmadan 4 rekat olarak kılarlar. Şayet kendi mezheplerindeki sefer mesafesi olan 104 km.lik yola gitmeye niyet etmişlerse, 4 rekatlık namazlarını cem ederken de kısaltarak 2 rekat olarak kılarlar.)

Seferin mübah bir sefer olması lâzımdır. Kölenin efendisinden kaçması, yol kesme veya şarap ticareti gibi bir sebeple seferde cem' câiz değildir. Bu niyyetle sefere çıkıp yolda tevbe eden, bu andan itibaren namazlarını cem' edebilir. Mübah bir sebeple sefere çıkıp, yolda niyyetini kötü yönde değiştiren kimse artık cem' edemez.

Yağmur:

Yağmur ve karanlıkla beraber çamurda namazı cem' etmek ancak câmi'de cemâ'atle olur ve sadece akşam namazı ile yatsı namazı cem'-i takdîm ile kılınır. (Öğle ile ikindi namazı cem edilemez.) Yağmur insana elbisesini başına büründürecek kadar; çamur da ayakkabıyla yürümeğe mani olacak kadar olmalıdır. İki namaz arasında nâfile kılınmaz. Evde veya mescidde münferiden kılan cem' edemez. Ancak imam câmi'de yalnız başına kılsa bile, namazlarını cem' edebilir; ancak imamete de niyyet etmesi gerekir. Birinci namaza başladıktan sonra yağmur kesilse, cem'e devam edebilir; birinciye başlamadan evvel yağmur kesilse artık cem' câiz olmaz.

Hastalık:

Bayılmak, baş dönmesi, humma ve benzeri hastalıklarda namazlar cem' edilerek kılınabilir. Ancak hastalık karın ağrısı gibi hafif ise namazları cem' edemez; birleştirir. Yani, vaktin sonuna doğru mesela öğle namazını kılar, hemen ardından vaktinin başında da ikindi namazını peşpeşe kılar. Buna cem'-i sûrî; yani görünüşte cem' denir.

İhtiyaç ve Korku:

Abdullah bin Abbas hazretleri, Basra'da bir kız isteme ve nişan sebebiyle önce öğle ve ikindiye cem'-i takdim ile kılmış; kız isteme ve nişan merasiminden sonra da akşam ile yatsıyı cem'-i te'hîr ile kılmıştı. Bunun sebebini sordular. "Resulullah sefer, yağmur, hastalık ve korku olmaksızın bir meşguliyet sebebiyle öğle ile ikindiye, akşam ile yatsıyı cem' etti" buyurdu. "Bundan muradı ne idi?" diye sorulunca da "Ümmetine zorluk çıkarmamak için" cevabını verdi. bu hadîs-i şerîf Müslim, Ebû Davud ve Muvatta'da vardır. Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhebinden veya İbni Şübrime gibi mezhebi günümüze tam olarak ulaşmamış bazı âlimler âdet hâline getirmemek şartıyla, sefer, hastalık, yağmur, korku gibi bir özür olmadan da, ihtiyaç sebebiyle iki namazı cem etmeye delil olarak bu hadîs-i şerîfi almıştır.

İmam Mâlik'in talebesinden Eşheb'in ictihâdına göre sefer, yağmur, hastalık ve korku sebebiyle namazları cem' etmek câiz olduğu gibi; bunlar olmaksızın bir ihtiyaç sebebiyle (düğün gibi), âdet haline getirmeksizin, namazı mukîmken cem' etmek câizdir.

Mutlak müctehidlerden İbni Sîrîn ve İbni Şübrime de böyle ictihâd etmiştir.

Mâlikî mezhebinde iki namazı cem' etmenin sahih olması için cem' etmeye niyyet etmek lâzımdır. İki namaz arasında nâfile kılınmaz; ancak kılınırsa cem' bâtlı olmaz, mekruh olur. İki namaz arasında ikâmet okunur. (Bu durumda kalan sefere çıkacak bir Hanefî, yollarda namaz kılamamak korkusunu taşıyorsa veya başka bir ihtiyaç hâlinde, evinde Mâlikî mezhebini taklid etmek suretiyle, vaktin farz namazının peşinden bir sonraki namazı takdim ederek, namazlarını kısaltmadan 4 rekat olarak kılabilir. Yolda imkân olursa, birinci vakit çıktıktan sonra, cem'-i takdim ile kıldıkları ikinci vakti (duruma göre ikindi veya yatsıyı) tekrar kılar.)

ŞAFİ'Î MEZHEBİ

Hac:

Hacda, Arafat ve Müzdelifede namazları cem' etmek sünnettir.

Sefer:

Seferde namazları cem' etmek câizdir. Seferin günah için olmaması lâzımdır. Üç günlük yola (80 km) gidilmesi halinde cem' câizdir. Sefere çıkmadan veya sefer bittikten sonra cem' yapılamaz. Eğer cem'-i takdim yapıyorsa, ilk namazın vakti çıkmadan namazları cem' etmeye niyyet etmek lâzımdır. İkinci namazı kılarken seferiliğin devam ediyor olması lâzımdır. Seferde, ikindi ile cem' ederek kılmak için, öğleyi gecikdirse, öğle vakti çıktıktan sonra, mukîm olsa, önce öğle nemâzını kazâ eder. Öğleyi kazâyâ bıraktığı için günâha girmez. Namazları tertibe riâyet ederek, yani önce birinci namazı kılmak lâzımdır. Namazları peşpeşe kılmak lâzımdır.

Yağmur:

Yağmur sebebi ile ancak câmi'de cemâ'at ile cem'-i takdim câizdir. Öğle ile ikindi; akşam ile yatsı cem'-i takdim ile kılınabilir. Cem'-i takdim yapmışsa nâfileleri önce veya sonra kılar; iki farzın arasında kılmaz. Cem'-i te'hîr yapmışsa iki farzın arasında nâfileleri de kılabilir. İmam Şâfi'î'nin bir başka kavlinde, mescid haricinde de, münferiden kılana da cevaz verilmiştir.

Hasta: Hasta, cem'-i takdim veya te'hîr ile namazlarını kılabilir.

İhtiyaç ve Korku:

Buraya kadar anlatılan Şâfi'î mezhebinin meşhur kavlidir. Müteahhirin (sonra gelen) Şâfi'î fakihlerine göre, sefer, yağmur, hastalık ve korku sebebiyle namazları cem' etmek câiz olduğu gibi; bunlar olmadan bir ihtiyaç sebebiyle âdet haline getirmeksizin namazı mukimken cem' etmek câizdir. Bunlar arasında İbni Münzir, Kaffâl eş-Şâfi, Ebû İshak Mervezî gibi fakihler

vardır. İmam Nevevî, hastalık ve korku sebebiyle iki namazı cem' etmenin cidden kuvvetli bir kavil olduğunu bildiriyor.

Şâfi'îde namazı cem' etmenin şartları:

Cem'-i takdîmin şartları: namazlara cem' etmeye niyyet etmelidir. Namazlarda tertibe riâyet etmelidir; yani önce birinci namazı, sonra ikincisini kılmalıdır. Namazları peşpeşe kılmalıdır. Ezân, ikâmet, tahâret için fâsıla câizdir. İkinci namaza başlarken özrün devam ediyor olması lâzımdır. İkinci namazın vakti girmeden özür ortadan kalkarsa bu ikinci namazı tekrar kılmalıdır. Birinci namaz sahih olmalıdır; sonradan sahih olmadığı anlaşılırsa, cem-i takdîm bâtil olacağından her iki namazı da tekrar kılmak gerekir. Cem'-i te'hîrde ilaveten, birinci namazın vakti çıkmadan cem'e niyyet edilmelidir. Seferde, ikindi ile cem' ederek kılmak için, öğleyi gecikdirse, öğle vakti çıkdıktan sonra, mukîm olsa, önce öğle nemâzını kazâ eder. Öğleyi kazâyâ bıraktığı için günâha girmez.

HANBELÎ MEZHEBİ

Hac: Hacda, Arafat ve Müzdelifede namazları cem' etmek sünnettir.

Sefer:

Günah olmayan seferde namaz cem' edilebilir.

Hastalık:

Namazları cem' etmediği takdirde meşakkat çekecek olan hasta, iki namazı cem' edebilir. İdrarını tutamayan, özür sahipleri iki namazı cem' edebildiği gibi; çocuk emziren veya istihâzeli kadın da iki namazı cem' edebilir. Su veya teyemmüm ile her namaz için abdest almaktan âciz olan da iki namazı cem' edebilir. A'mâ veya yer altında yaşayanlar/çalışanlar gibi vakti bilmekten âciz olanlar da iki namazı cem' ederek kılabilirler.

Yağmur:

Elbiseyi ıslatacak derecede yağmur, kar, şiddetli soğuk, karanlık, şiddetli soğuk rüzgar, sulu çamur halleri, namazı cem' etmek için özürdür. Evinde veya mescidde kılmak arasında cem' bakımından fark yoktur. Bulunduğu yerin çatısı örtülü bile olsa.

Korku:

Canına, malına, ma'îşetine ve ırzına zarar geleceğinden korkanlar da iki namazı cem' ederek kılabilir.

İhtiyaç

Yukarıda sayılan sebeplerle ve namazı cem' etmediği zaman meşakkate düşecek herkes için, sefer, korku ve yağmur olmaksızın iki namazı cem' etmek câizdir.

Hanbelîde namazı cem' etmenin şartları:

Cem'-i takdîmde şu şartlar vardır: Cem'e birinci namazın iftitah tekbirini alırken niyyet etmelidir. Tertibe riâyet edilmelidir; yani önce birinci, sonra ikinci namaz kılınmalıdır. İki namaz peşpeşe kılınmalıdır. Arada ikâmet ve çabucak abdest alma dışında fâsıla vermemelidir. Eğer nâfile kılsa, cem' bâtil olur. İkinci namazı tamamlamadan seferîlik, hastalık, yağmur vs sona ererse; cem' edilemez; bu ikinci namazı artık vaktinde kılmak gerekir. Cem'-i te'hîrde ise ayrıca ikinci namazın vakti girinceye kadar bu özürlerin devam etmesi gerekir. cem'-i te'hîrde namazları peşpeşe kılmak ve tertibe riâyet de şart değildir. Cem'-i te'hîrde ikinci namazın vakti girinceye kadar özrün devam etmesi lâzımdır. İkinci vakit girdikten sonra özür ortadan kalkmışsa, cem'in sıhhatine tesir etmez. Her iki cem'de de namazlar cemâ'atle kılınıyorsa, birinci namazı bir imamla, ikinciyi bir başka imamla kılmak câizdir.

İki Namazı Cem' (Özörlere göre)

Hac zamanı Arafat ve Müzdelife'de cem'

Arafatta öğle ile ikinci cem'-i takdîm; Müzdelife'de de akşam ile yatsı cem'-i te'hîr edilerek kılınır. Dört mezhebde de bu sünnettir. Arafattaki cem' sadece Arafat hutbesini okuyan imamın arkasında cemaatle kılanlar için mevzu bahistir. Hanefî mezhebinde çadırlarda cemaatle veya münferiden namaz kılanlar namazı cem' edemez; İmam Ebû Yûsuf'a ve diğer üç mezhebe göre edebilirler. Müzdelifedeki cem' için cemaatle kılmak şart değildir; münferiden kılanlar da cem' ederler. (Hanefide bunun dışında namazları cem etmek caiz değildir.)

Sefer durumunda:

Mâlikî mezhebinde; sefer sebebiyle namazları cem' etmek câizdir. Sefer ister uzun (80 km), isterse kısa, yani bir günlük (27 km) olsun, namazı cem' etmek câizdir. Seferin karada olması; denizde olmaması lâzımdır. Sefere çıkmadan namaz cem' edilemez (Hanefî mezhebinde olup da ihtiyaç halinde Mâlikîyi taklid ederek namazlarını cem etmek durumunda kalan bir kimse, gerek bir günlük (27 km.lik) yola, gerekse üç günlük (80 km.lik) yola gitmeye niyet etsin, takdim-tehir ederek namazlarını cem edebilir. Bu mesafeler, Mâlikî mezhebindeki sefer uzunluğu olduğu için, Hanefiler, bu mesafelerdeki seferlerinde namazlarını cem ederken, kısaltmadan 4 rekat olarak kılarlar. Şayet kendi mezheplerindeki sefer mesafesi olan 104 km.lik yola gitmeye niyet etmişlerse, 4 rekatlık namazlarını cem ederken de kısaltarak 2 rekat olarak kılarlar.) Seferin mübah bir sefer olması lâzımdır. Kölenin efendisinden kaçması, yol kesme veya şarap ticareti gibi bir sebeple seferde cem' câiz değildir. Bu niyetle sefere çıkıp yolda tevbe eden, bu andan itibaren namazlarını cem' edebilir. Mübah bir sebeple sefere çıkıp, yolda niyetini kötü yönde değiştiren kimse artık cem' edemez.

Şâfi'î mezhebinde; seferde namazları cem' etmek câizdir. Seferin günah için olmaması lâzımdır. Üç günlük yola (80 km) gidilmesi halinde cem' câizdir. Sefere çıkmadan veya sefer bittikten sonra cem' yapılamaz. Eğer cem'-i takdîm yapıyorsa, ilk namazın vakti çıkmadan namazları cem' etmeye niyet etmek lâzımdır. İkinci namazı kılarken seferliğin devam ediyor olması lâzımdır. Seferde, ikinci ile cem' ederek kılmak için, öğleyi gecikdirse, öğle vakti çıkdıktan sonra, mukîm olsa, önce öğle nemâzını kazâ eder. Öğleyi kazâyâ bıraktığı için günâha girmez. Namazları tertibe riayet ederek, yani önce birinci namazı kılmak lâzımdır. Namazları peşpeşe kılmak lâzımdır.

Hanbelî mezhebinde de günah olmayan seferde namaz cem' edilebilir.

Yağmur durumunda:

Mâlikî mezhebinde, yağmur ve karanlıkla beraber çamurda namazı cem' etmek ancak câmi'de cemâ'atle olur ve sadece akşam namazı ile yatsı namazı cem'-i takdîm ile kılınır. (Öğle ile ikinci namazı cem edilemez.) Yağmur insana elbisesini başına büründürecek kadar; çamur da ayakkabıyla yürümeğe mâni' olacak kadar olmalıdır. İki namaz arasında nâfile kılınmaz. Evde veya mescidde münferiden kılan cem' edemez. Ancak imam câmi'de yalnız başına kılsa bile, namazlarını cem' edebilir; ancak imâmete de niyyet etmesi gerekir. Birinci namaza başladıktan sonra yağmur kesilse, cem'e devam edebilir; birinciye başlamadan evvel yağmur kesilse artık cem' câiz olmaz.

Şâfi'î mezhebinde; yağmur sebebi ile ancak câmi'de cemâ'at ile cem'i takdîm câizdir. Öğle ile ikinci; akşam ile yatsı cem'-i takdîm ile kılınabilir. Cem'-i takdîm yapmışsa nâfileleri önce veya sonra kılar; iki farzın arasında kılmaz. Cem'-i te'hîr yapmışsa iki farzın arasında

nâfileleri de kılabilir. İmam Şâfi'înin bir başka kavlinde, mescid hâricinde de, münferiden kılana da cevaz verilmiştir.

Hanbelî mezhebinde, elbiseyi ıslatacak derecede yağmur, kar, şiddetli soğuk, karanlık, şiddetli soğuk rüzgâr, sulu çamur namazı cem' etmek için özürdür. Evinde veya mescidde kılmak arasında cem' bakımından fark yoktur. Bulunduğu yerin çatısı örtülü bile olsa.

Hastalık durumunda:

Mâlikî mezhebinde, bayılmak, baş dönmesi, humma ve benzeri hastalıklarda namazlar cem' edilerek kılınabilir. Ancak hastalık karın ağrısı gibi hafif ise namazları cem' edemez; birleştirir. Yani, vaktin sonuna doğru mesela öğle namazını kılar, hemen ardından vaktinin başında da ikindi namazını peşpeşe kılar. Buna cem'-i sûrî; yani görünüşte cem' denir.

Şâfi'î mezhebinde, hasta cem'-i takdîm veya te'hîr ile namazlarını kılabilir.

Hanbelî mezhebinde namazları cem' etmediği takdirde meşakkat çekecek olan hasta, iki namazı cem' edebilir. İdrarını tutamayan, özür sahipleri iki namazı cem' edebildiği gibi; çocuk emziren veya istihâzeli kadın da iki namazı cem' edebilir.

İhtiyaç ve Korku halinde:

Abdullah bin Abbas hazretleri, Basra'da bir kız isteme ve nişan sebebiyle önce öğle ve ikindiye cem'-i takdîm ile kılmış; kız isteme ve nişan merasiminden sonra da akşam ile yatsıyı cem'-i te'hîr ile kılmıştı. Bunun sebebini sordular. "Resulullah sefer, yağmur, hastalık ve korku olmaksızın bir meşguliyet sebebiyle öğle ile ikindiye, akşam ile yatsıyı cem' etti" buyurdu. "Bundan muradı ne idi?" diye sorulunca da "Ümmetine zorluk çıkarmamak için" cevabını verdi. Bu hadîs-i şerîf Müslim, Ebû Davud ve Muvatta'da vardır. Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhebinden veya İbni Şübrime gibi mezhebi günümüze tam olarak ulaşmamış bazı âlimler, âdet hâline getirmemek şartıyla, sefer, hastalık, yağmur, korku gibi bir özür olmadan da, ihtiyaç sebebiyle iki namazı cem' etmeye delil olarak bu hadîs-i şerîfi almıştır.

Mâlikî mezhebinde, İmam Mâlik'in talebesinden Eşheb'in ve İbni Münzir, Kaffâl eş-Şâfi, Ebû İshak Mervezî gibi müteahhir (sonra gelen) Şâfi'î fakihlerinin ictihadına göre sefer, bir ihtiyaç halinde veya yağmur, hastalık ve korku sebebiyle namazları cem' etmek câiz olduğu gibi; bunlar olmaksızın, âdet hâline getirmeksizin namazı mukîmken cem' etmek câizdir. Mutlak müctehidlerden İbni Sîrîn ve İbni Şübrime de böyle ictihâd etmiştir. (Bu durumda kalan sefere çıkacak bir Hanefî, yollarda namaz kılamamak korkusunu taşıyorsa veya başka bir ihtiyaç hâlinde, evinde Mâlikî mezhebini taklid etmek suretiyle, vaktin farz namazının peşinden bir sonraki namazı takdim ederek, namazlarını kısaltmadan 4 rek'at olarak kılabilir. Yolda ilk vakit çıktıktan sonra imkân olursa, cem'-i takdîm ile kıldığı ikinci vakti (duruma göre ikindi veya yatsıyı) tekrar kılar.)

Hanbelî mezhebinde, canına, malına, maîşetine ve ırzına zarar geleceğinden korkmak, namazları cem' etmek için özürdür.

Su veya teyemmüm ile her namaz için abdest almaktan âciz olmak

Hanbelî mezhebinde namazları cem' etmek için özürdür.

A'mâ veya yer altında yaşayanlar gibi vakti bilmekten aciz olmak

Hanbelî mezhebinde namazları cem' etmek için özürdür.

Cem'in diğerk bazı şartları:

Mâlikî mezhebinde iki namazı cem' etmenin sahîh olması için cem'e niyyet etmek lâzımdır. İki namaz arasında nâfile kılınmaz; ancak kılınırsa cem' bâtil olmaz, mekruh olur. İki namaz arasında ikâmet okunur.

Şâfi'î mezhebinde, cem'-i takdîmin şartları şunlardır: Namazları cem' etmeye önceden niyyet etmelidir. Namazlarda tertibe riâyet etmelidir. Yani önce birinci namazı; sonra ikincisini kılmalıdır. Namazları peşpeşe kılmalıdır. Ezân, ikâmet, tahâret için fâsıla câizdir. İkinci namaza başlarken özrün devam ediyor olması lâzımdır. İkinci namazın vakti girmeden özür ortadan kalkarsa bu ikinci namazı tekrar kılmalıdır. Birinci namaz sahîh olmalıdır; sonradan sahîh olmadığı anlaşılırsa, cem-i takdîm bâtil olacağından her iki namazı da tekrar kılmak gerekir. Cem'-i te'hîrde ilâveten, birinci namazın vakti çıkmadan cem'e niyyet edilmelidir. Seferde, ikindi ile cem' ederek kılmak için, öğleyi gecikdirse, öğle vakti çıktıktan sonra, mukîm olsa, önce öğle namazını kazâ eder. Öğleyi kazâyâ bıraktığı için günâha girmez.

Hanbelî mezhebinde, cem'-i takdîmde şu şartlar vardır: Cem'e birinci namazın iftitah tekbirini alırken niyyet etmelidir. Tertibe riâyet edilmelidir; yani önce birinci, sonra ikinci namaz kılınmalıdır. İki namaz peşpeşe kılınmalıdır. Arada ikâmet ve çabucak abdest alma dışında fâsıla vermemelidir. Eğer nâfile kılsa, cem' bâtil olur. İkinci namazı tamamlamadan seferîlik, hastalık, yağmur vs. sona ererse; cem' edilemez; bu ikinci namazı artık vaktinde kılmak gerekir. Cem'-i te'hîrde ise ayrıca ikinci namazın vakti girinceye kadar bu özürlerin devam etmesi gerekir. Cem'-i te'hîrde namazları peşpeşe kılmak ve tertibe riâyet de şart değildir. Cem'-i te'hîrde ikinci namazın vakti girinceye kadar özrün devam etmesi lâzımdır. İkinci vakit girdikten sonra özür ortadan kalkmışsa, cem'in sıhhatine tesir etmez. Her iki cem'de de namazlar cemâ'atle kılınıyorsa, birinci namazı bir imamla, ikinciyi bir başka imamla kılmak câizdir.

Netice:

Hac zamanı, Arafat ve Müzdelife'de iki namazın cem' edilmesi dört mezhebe de sünnettir. Bunun dışında:

Mâlikî ve Şâfi'î mezheplerinde, sefer, hastalık, yağmur, korku ve âdet haline getirmeksizin bir ihtiyâç durumunda iki namazı cem' etmek câizdir.

Hanbelî mezhebinde, sefer, hastalık, yağmur, korku, vakti anlamaktan âciz olma, su ve teyemmümle abdest almaktan âciz olma, emzikli veya istihazeli olma gibi sebeplerle ve namazı cem' etmediği zaman meşakkate düşecek herkes için, sefer, korku ve yağmur olmaksızın iki namazı cem' etmek câizdir.

Me'hazlar:

Şârânî: el-Mizân'ül-Kübrâ;

Şîrbînî: el-Muğni'l-Muhtâc;

Hattâb: Mevâhibü'l-Celîl li-Şerhi Muhtasârî Halîl;

Mevvâk: et-Tâc ve'l-İklîl li-Şerhi Muhtasârî Halîl;

İbn Kudâme: el-Muğni;

Reşîdü'r-Râşid: ed-Dürerü'n-Nakıyye fî Metâlibi'l-Fıkhiyye;

Nevevî: Şerhu Sahihi Müslim;

Hattâbî: Meâlimü's-Sünen Şerhu Süneni Ebi Dâvud;

Zerkânî: Şerhu Muvatta'

el-Fikhü alel Mezâhibi'l-erbaa;